

ОПЕНХАЙМЕР

Американският Прометей

**AMERICAN PROMETHEUS: THE TRIUMPH AND TRAGEDY OF J. ROBERT
OPPENHEIMER**

Copyright © 2005 by Kai Bird and Martin J. Sherwin

This edition published by arrangement with Alfred A. Knopf, an imprint of The Knopf
Doubleday Group, a division of Penguin Random House LLC

© Деян Кючуков, *превод от английски*

© Alfred Eisenstaedt/The LIFE Picture Collection/Shutterstock, *снимка на корицата*

© Живко Петров, *адаптация на корицата*

© Сиела Норма АД

София • 2022

ISBN: 978-954-28-4103-6

КАЙ БЪРД и МАРТИН ШЪРУИН

ОПЕНХАЙМЕР

АМЕРИКАНСКИЯТ ПРОМЕТЕЙ

Превод от английски
Деян Ключуков

 ciela

*На Сюзън Голдмарк и Сюзън Шъруин
и в памет на
Ангъс Камерън
и
Джийн Майер.*

Съвременните прометеевци отново ограбиха връх Олимп и донесоха на хората гръмотевиците на самия Зевс.

– *Scientific Monthly, септември 1945 г.*

Прометей откраднал огъня и го дал на хората. Но щом Зевс научил за това, заповядал на Хефест да прикове тялото му към планината Кавказ. На нея Прометей останал закован и държан в плен дълги години. Всеки ден орел се спускал връз него и кълвял черния му дроб, който израствал отново през нощта.

– *Аполодор, Библиотека, книга 1:7, II век пр.н.е.*

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР	9
ПРОЛОГ	15
Глава първа. „ТОЙ ВЪЗПРИЕМАШЕ ВСЯКА НОВА ИДЕЯ КАТО ПРЕКРАСНА“	21
Глава втора. „НЕГОВИЯТ ЛИЧЕН ЗАТВОР“	45
Глава трета. „МИНАВАМ ПРЕЗ ДОСТА ТЕЖЪК ПЕРИОД“	60
Глава четвърта. „РАБОТАТА, СЛАВА БОГУ, МИ СЕ СТРУВА ТРУДНА И ПОЧТИ ПРИЯТНА“	77
Глава пета. „АЗ СЪМ ОПЕНХАЙМЕР“	92
Глава шеста. „ОПИ“	106
Глава седма. „МРЪНКАЩИТЕ МОМЧЕТА“	123
Глава осма „ПРЕЗ 1936 Г. ИНТЕРЕСИТЕ МИ ЗАПОЧНАХА ДА СЕ ПРОМЕНЯТ“	143
Глава девета. „АЗ [ФРАНК] ГО ИЗРЯЗАХ И ГО ПОПЪЛНИХ“	163
Глава десета. „ИМА НАРАСТВАЩА ВЕРОЯТНОСТ“	180
Глава единадесета. „ЩЕ СЕ ЖЕНЯ ЗА ЕДНА ТВОЯ ПРИЯТЕЛКА, СТИВ“	192
Глава дванадесета. „НИЕ ДЪРПАХМЕ НОВИЯ КУРС НАЛЯВО“	208
Глава тринадесета. „КООРДИНАТОР НА БЪРЗИЯ РАЗПАД“	223
Глава четирнадесета. „АФЕРАТА ШЕВАЛИЕ“	241
Глава петнадесета. „ТОЙ БЕШЕ СТАНАЛ ГОЛЯМ ПАТРИОТ“	251
Глава шестнадесета. „ТВЪРДЕ МНОГО СЕКРЕТНОСТ“	273
Глава седемнадесета. „ОПЕНХАЙМЕР КАЗВА ИСТИНАТА“	288
Глава осемнадесета. „САМОУБИЙСТВО, МОТИВ – НЕИЗВЕСТЕН“	303
Глава деветнадесета. „БИ ЛИ ИСКАЛА ДА Я ОСИНОВИШ?“	310
Глава двадесета. „БОР БЕШЕ БОГ, А ОПИ БЕШЕ НЕГОВИЯТ ПРОРОК“	325
Глава двадесет и първа. „ЕФЕКТЪТ НА ОТКРИТИЕТО ВЪРХУ ЦИВИЛИЗАЦИЯТА“	336
Глава двадесет и втора. „СЕГА ВСИЧКИ СМЕ КУЧИ СИНОВЕ“	352
Глава двадесет и трета. „БЕДНИТЕ ХОРИЦА“	379
Глава двадесет и четвърта. „УСЕЩАМ РЪЦЕТЕ СИ ОКЪРВАВЕНИ“	391

Глава двадесет и пета. „ТАКИВА ХОРА МОГАТ ДА УНИЩОЖАТ ЦЯЛ НЮ ЙОРК“	407
Глава двадесет и шеста. „ОПИ ВЕЧЕ Е ПРЕБОЛЕДУВАЛ И СЕГА ИМА ИМУНИТЕТ“	425
Глава двадесет и седма. „ИНТЕЛЕКТУАЛЕН ХОТЕЛ“	446
Глава двадесет и осма. „ТОЙ САМ НЕ РАЗБИРА ЗАЩО ГО Е СТОРИЛ“	473
Глава двадесет и девета. „ЕТО ЗАЩО ТЯ ГО ЗАМЕРЯШЕ С РАЗНИ ПРЕДМЕТИ“	492
Глава тридесета. „ТОЙ ДОКРАЙ НЕ ИЗДАДЕ МНЕНИЕТО СИ“	504
Глава тридесет и първа. „ХВЪРЛЯТ КАЛ СРЕЩУ ОПИ“	523
Глава тридесет и втора. „УЧЕНИЯТ Х“	551
Глава тридесет и трета. „ЗВЯРЪТ В ДЖУНГЛАТА“	559
Глава тридесет и четвърта. „ИЗГЛЕЖДА ДОСТА ЗЛЕ, НАЛИ?“ ...	589
Глава тридесет и пета. „БОЯ СЕ, ЧЕ ВСИЧКО ТОВА Е ПЪЛНА ИДИОТИЩИНА“	602
Глава тридесет и шеста. „ПРОЯВА НА ИСТЕРИЯ“	631
Глава тридесет и седма. „ЧЕРНО ПЕТНО ВЪРХУ СЪВЕСТИТА НА НАШАТА СТРАНА“	648
Глава тридесет и осма. „ОЩЕ УСЕЩАМ ТОПЛАТА КРЪВ ПО РЪЦЕТЕ СИ“	663
Глава тридесет и девета. „БЕШЕ КАТО ПРИКАЗНА СТРАНА“	680
Глава четридесета. „ТОВА ТРЯБВАШЕ ДА СТАНЕ В ДЕНЯ СЛЕД „ТРИНИТИ“	690
ЕПИЛОГ: „ИМА САМО ЕДИН РОБЪРТ“	709
БЕЛЕЖКА НА АВТОРА И БЛАГОДАРНОСТИ.....	713
СЪКРАЩЕНИЯ	722
БЕЛЕЖКИ	724

ПРЕДГОВОР

Животът на Робърт Опенхаймер – неговата кариера, репутация и дори чувството му за собствено достойнство – внезапно излиза от контрол четири дни преди Коледа на 1953 г. „Не мога да повярвам какво се случва с мен“, възкликва той, гледайки през прозореца на колата, която го откарва към дома на адвоката му в Джорджтаун, Вашингтон. Там, в рамките на няколко часа, трябва да вземе съдбоносно решение. Дали да подаде оставка като съветник на правителството? Или да се бори с обвиненията, съдържащи се в писмото, което председателят на Комисията по атомна енергия (КАЕ) Луис Строс му е връчил изневиделица по-рано същия следобед? Вътре се казва, че неговата биография и препоръки са преразгледани и е установено, че той представлява риск за сигурността. Изброени са тридесет и четири обвинения, вариращи от абсурдни: „през 1940 г. сте вписан като спонсор на „Приятели на китайския народ“, до политически: „през есента на 1949 г. и по-късно категорично сте се противопоставяли на разработването на водородната бомба“.

Още от атомните бомбардировки над Хиросима и Нагасаки у Опенхаймер зрее смъртно предчувствие, че го очаква нещо тъмно и зловещо. Няколко години по-рано, в края на 40-те, когато е постигнал емблематичен статут в американското общество като уважаван учен и съветник по обществена политика на своето поколение, а образът му е по кориците на списанията *Time* и *Life*, той прочита разказа на Хенри Джеймс „Звярът в джунглата“. Умът му е завладян от историята за мания и изтерзан егоизъм, в която главният герой е преследван от предчувствие, че е „набелязан за нещо рядко и странно, вероятно чудовищно и ужасно, което рано или късно ще се случи“. Каквото и да е то, той знае, че няма да му убугне.

С надигането на антикомунизма в следвоенна Америка Опенхаймер все повече осъзнава, че също е преследван от „звяра в джунглата“. Привикват го пред следствени комисии на Конгреса, ФБР подслушва домашните и служебните му телефони, а на медиите се подхвърлят

неприятни истории за неговото минало и политически възгледи. Левичарските му изяви през 30-те години в Бъркли, съчетани със следвоенната съпротива срещу планове на ВВС за масирани стратегически бомбардировки с ядрени оръжия, които той намира за геноцидни, разгневяват мнозина могъщи хора във Вашингтон, включително Луис Строс и директора на ФБР Едгар Хувър.

Същата вечер в дома на Хърбърт Маркс в Джорджтаун той обмисля възможностите си. Хърбърт е не само негов адвокат, но и близък приятел, а съпругата на Хърбърт, Ан Уилсън Маркс, някога е била негова секретарка в Лос Аламос. Ан забелязва, че той изглежда в „почти отчаяно състояние“. И все пак след дълга дискусия Опенхаймер заключава, че колкото и да са нагласени обвиненията, не бива да ги оставя без отговор. Под указанията на Хърб изготвя писмо до Строс, започващо със „Скъпи Луис“, в което намеква, че го подтикват да подаде оставка. „Представяте като желана алтернатива да поискам прекратяване на договора си като консултант към Комисията за [атомна енергия] и по този начин да избегна задълбочено разглеждане на обвиненията...“ Опенхаймер казва, че сериозно е обмислил опцията, но че при създадите се обстоятелства това би означавало да се съгласи с мнението, че не е годен да служи на правителството, на което служи вече дванадесет години. „Не мога да постъпя така. Ако бях чак толкова недостоеен, надали щях да стана директор на Института за напреднали изследвания в Принстън, нито да говоря, както неведнъж съм правил, в името на нашата наука и нашата страна.“

Към края на вечерта Робърт е изтощен и отчаян. След няколко питиета се оттегля в спалнята за гости, а минути по-късно Ан, Хърбърт и собствената му съпруга Кити, която го е придружила до Вашингтон, чуват „ужасен трясък“. Втурват се горе, но спалнята е празна, а вратата на банята – затворена. „Не можехме да отворим, а Робърт не отговаряше“, спомня си Ан.

Той се е строполил на пода на банята, а отпуснатото му тяло блокира вратата. С мъка успяват да я избутат и да го извадят отвътре. Щом отваря очи, той завалено им обяснява, че е взел едно от хапчетата за сън на Кити. „Не го оставяйте да заспи“, предупреждава ги лека-

рят по телефона. В продължение на близо час до неговото пристигане те разхождат Робърт напред-назад и го увещават да пие глътки кафе.

„Звярът“ на Робърт е направил своя скок. Започва изпитанието, което ще сложи край на кариерата му на държавна служба, но по ирония на съдбата същевременно ще укрепи репутацията и ще увековечи заслугите му.

* * *

Пътят, който Робърт изминава от Ню Йорк до Лос Аламос, Ню Мексико, и от неизвестността до славата, го прави част от големите борби и триумфи на науката, социалната справедливост, въоръжените конфликти и Студената война на ХХ век. По този път той е воден от изключителната си интелигентност, своите родители, преподавателите в Училището по етична култура и младежките си преживявания. В професионален план развитието му започва през 20-те години на миналия век в Германия, където учи квантова физика – нова дисциплина, която обича и популяризира. През 30-те, докато създава школата по теоретична физика в Калифорнийския университет в Бъркли, е развълнуван от последиците на Голямата депресия у дома и от надигането на фашизма в чужбина. Работи активно с приятели и съмишленици, много от които комунисти, за постигане на икономическа и расова справедливост. Тези преживявания са едни от най-хубавите в живота му. Фактът, че само десетилетие по-късно са използвани, за да заглушат гласа му, идва да напомни колко фино балансирани са демократичните принципи, които изповядваме, и колко внимателно трябва да се пазят.

Мъките и униженията, които Опенхаймер понася през 1954 г., не са уникални за ерата на маккартизма, но той не е обикновен обвиняем. Той е американският Прометей, „бащата на атомната бомба“, изтръгнал от природата страховития огън на слънцето за своята родина по време на война. Впоследствие говори мъдро за опасностите и потенциалните ползи от ядрената енергия. Отношението му към идеите на армейски специалисти и стратегии за впрягането ѝ за военни цели е

критично и почти отчаяно. „Какво да кажем за цивилизация, която винаги е разглеждала етиката като съществена част от човешкия живот, но която същевременно обсъжда в пруденциален и теоретичен план перспективата да убие почти всички?“

В края на 40-те, когато американско-съветските отношения се влошават, упоритата склонност на Опенхаймер да повдига трудни въпроси силно безпокои отговарящите за националната сигурност. През 1953 г. републиканците се завръщат в Белия дом и поставят на властови позиции във Вашингтон отявлени привърженици на ядреното въоръжаване като Луис Строс. Съответно Строс и неговите съюзници са твърдо решени да затворят устата на единствения човек, способен достоверно да оспори политиката им.

Като атакуват неговите възгледи и професионални преценки, начин на живот и ценностна система, през 1954 г. критиците на Опенхаймер разкриват редица аспекти от неговия характер – амбиции и несигурност, блясък и наивност, решителност и малодушие, стоицизъм и обърканост. Протоколите от заседанията на Съвета по сигурност на персонала към КАЕ, озаглавени „По въпроса за Робърт Опенхаймер“, съдържат над хиляда печатни страници, но от тях личи доколко неспособни са всъщност неговите антагонисти да пробият емоционалната броня, която този сложен човек е изградил около себе си още от ранните си години. „Опенхаймер. Американският Прометей“ изследва загадъчната личност зад тази броня, като проследява пътя на Робърт от детството му в нюйоркския Горен Уест Сайд в началото на XX век до смъртта му през 1967 г. Това е биография, написана с убеждението, че публичното поведение на даден човек и неговите политически решения (а в случая на Опенхаймер може би и научните) се ръководят от опита, натрупан в личните изживявания.

Писана в продължение на четвърт век, „Опенхаймер. Американският Прометей“ се основава на хиляди документи, събирани от архиви и лични колекции в САЩ и чужбина. Тя черпи от собствения огромен архив на Опенхаймер в Библиотеката на Конгреса и от безброй страници записи на ФБР, натрупани за десетилетия наблюдение.

Малко фигури от обществения живот са били подлагани на толкова подробно разследване. Читателите ще „чуват“ гласа му, запечатан от записващите устройства, а после прехвърлен на хартия. Но тъй като дори собствените думи предават само част от истината, интервюирахме и близо сто от най-близките му приятели, роднини и колеги. Много от интервюираните през 70-те и 80-те години на миналия век вече не са между живите. Но историите, разказани от тях, оставят детайлен портрет на един забележителен човек, разкрил пред нас ядрената епоха, а сетне положил неуспешни усилия – каквито светът продължава да полага и до днес – да премахне опасността от ядрена война.

Историята на Опенхаймер ни напомня, че темата остава тясно свързана с нашата идентичност като народ. Едгар Доктороу отбелязва: „Ние държим бомбата в ума си от 1945 г. насам¹. Тя беше първо нашето оръжие, после нашата дипломация, а сега е нашата икономика. Как да допуснем, че за четиридесет години нещо толкова чудовищно мощно няма да се отрази на идентичността ни? Великият гòлем, който изправихме срещу враговете си, е нашата култура – нашата бомбена култура със съответната логика, вяра и визия“. Опенхаймер храбро опитва да ни отклони от тази култура, като обуздае ядрената заплаха, за чието освобождаване сам е спомогнал. Най-впечатляващото му усилие е планът за международен контрол върху атомната енергия, станал известен като Доклад Ачесън–Лилиентал, който всъщност е замислен и до голяма степен написан от Опенхаймер. Той остава пример за рационалност в ядрената епоха.

Политиката на световно противопоставяне обаче обрича плана на забвение и САЩ заедно с нарастващ списък от други нации прегръщат бомбата през следващия половин век. С края на Студената война опасността от пълно унищожение сякаш отминава, но като ироничен обрат на съдбата заплахата от ядрена война и ядрен тероризъм през XXI век изглежда по-реална от всякога.

В сянката на 11 септември си струва да си припомним предупреждението на бащата на атомната бомба, че това е оръжие за безогледен терор, моментално правещо Америка по-уязвима за нападение. Когато през 1946 г. на закрито изслушване в Сената го питат „дали трима-

четирима души не могат да пренесат контрабандно атомна бомба в Ню Йорк и да взривят целия град“, той отговаря недвусмислено: „Разбира се, че е възможно да се направи и Ню Йорк да бъде унищожен“. На последвалия въпрос на сепнат сенатор: „А какъв инструмент бихте използвали, за да откриете атомна бомба, скрита някъде из града?“, Опенхаймер саркастично отвърща: „Отвертка – за отваряне на всеки сандък или куфар“. Защото единствената защита срещу ядрения тероризъм е премахването на ядрените оръжия.

Предупрежденията на Опенхаймер са игнорирани и в крайна сметка гласът му е заглушен. Подобно на непокорния гръцки титан Прометей, който открадва огъня от боговете и го дарява на човечеството, Опенхаймер ни дарява атомен огън. Но когато се опитва да го постави под контрол, да ни накара да разберем ужасяващата опасност от него, силните на деня, подобно на Зевс, се надигат в гняв, за да го накажат. Както пише Уорд Евънс, несъгласният участник в изслушванията на Комисията по атомна енергия, решението, че Опенхаймер представлява риск за сигурността, е „черно петно върху съвестта на нашата страна“.

ПРОЛОГ

ПО ДЯВОЛИТЕ, ОБИЧАМ ТАЗИ СТРАНА.

РОБЪРТ ОПЕНХАЙМЕР

ПРИНСТЪН, НЮ ДЖЪРСИ, 25 февруари 1967 г. Въпреки лошото време и суровия студ, сковал целия североизток, шестстотин приятели и колеги – Нобелови лауреати, политици, генерали, учени, поети, писатели, композитори и познати от всички поприща – се събират да отдадат последна почит на Робърт Опенхаймер. Някои го познават като свой учител и ласкаво го наричат „Опи“. Други – като велик физик, станал през 1945 г. „баща“ на атомната бомба, като национален герой и символ на учения в служба на обществото. Всички си спомнят с дълбока горчивина как само девет години по-късно републиканската администрация на президента Дуайт Д. Айзенхауер го обявява за риск за сигурността, превръщайки го в най-видната жертва на антикомунистическия лов на вещици. Те идват с натежали сърца да изпратят блестящата личност, чийто удивителен живот е белязан както от триумф, така и от трагедия.

Нобелистите включват световноизвестни физици като Изидор Раби, Юджийн Уигнър, Джулиан Швингър, Джъндао Ли и Едуин Макмилън.¹ Дъщерята на Алберт Айнщайн, Марго, е дошла да почете някогашния шеф на баща ѝ от Института за напреднали изследвания. Тук са Робърт Сърбър, ученик на Опенхаймер в Бъркли през 30-те, и Ханс Бете, великият физик нобелист от „Корнел“, разкрил вътрешното устройство на слънцето. Търва Денъм Грийн, съседка от спокойния карибски остров Сейнт Джон, където Опенхаймер се оттегля във вила на плажа след публичното унижение през 1954 г., седи редом с фигури като Джон Макклой, юрист и дългогодишен президентски съветник; генерал Лесли Гроувс, оглавявал проекта „Манхатън“; Пол Нитце, министър на военноморските сили; историка Артър Шлезинджър-

младши, носител на наградата „Пулицър“; и сенатор Клифърд Кейс от Ню Джърси. Президентът Линдън Б. Джонсън е изпратил своя научен съветник Доналд Ф. Хорниг да представлява Белия дом – ветеран от Лос Аламос, присъствал заедно с Опенхаймер на „Тринити“, първия в света ядрен опит, извършен на 16 юли 1945 г. Освен учените и вашингтонския политически елит присъстват още хора на изкуството и културата като поета Стивън Спендър, писателя Джон О’Хара, композитора Никълъс Набоков и директора на Нюйоркския балет Джордж Баланчин.

Вдовицата на Опенхаймер, Катрин „Кити“ Пунинг Опенхаймер, седи на първия ред на възпоменателната служба в „Александър Хол“ на Принстънския университет. До нея са дъщеря им Тони, на двадесет и две, и синът им Питър, на двадесет и пет. Редом с Питър седи Франк Опенхаймер, по-малкият брат на Робърт, чиято кариера на физик се проваля покрай маккартистките преследвания.

Звучи произведението „Реквиемни песни“ от Игор Стравински, което Робърт Опенхаймер е чул с възхита в същата зала предната есен. Ханс Бете, негов приятел от три десетилетия, произнася първата от три речи. „Той допринесе повече от всеки друг, за да направи американската теоретична физика велика... Беше лидер, но не и властен, никога не налагаше мнението си. Вадеше най-доброто от нас, държеше се както добър домакин с гостите си.“² В Лос Аламос, където ръководи хиляди хора в надпревара срещу германците за създаване на атомната бомба, Опенхаймер гради лаборатория от нищото и сплотява разнородна група учени в ефективен екип. Бете и други ветерани добре знаят, че без него прототипът от Ню Мексико никога не би бил завършен навреме за използване във войната.

Втората реч е на Хенри Деулф Смит, физик и негов съсед от Принстън. През 1954 г. Смит единствен от петимата комисари на Комисията по атомна енергия (КАЕ) гласува за реабилитиране на Опенхаймер. Като пряк участник в „трибунала“ той ясно вижда извършената несправедливост: „Такава грешка никога не може да се поправи, а такава петно в нашата история да се изтрие... Съжаляваме, заедно големият му принос за родината получи толкова оскъдна отплата“³.

Накрая идва ред на Джордж Кенан, дипломат и посланик, баща на следвоенната политика спрямо Съветския съюз и дългогодишен приятел и колега от Института за напреднали изследвания. Приживе Опенхаймер повече от всеки друг оформя възгледите му за безбройните опасности от ядрената ера, осигурява му убежище в института и брани работата му, когато отцепническите убеждения на Кенан за милитаризирзма на Америка от времето на Студената война го правят непопулярен във Вашингтон.

„Върху него с особена тежест се стовариха дилемите, породени от извоюваната власт над природата, непропорционална на моралната сила на човешките същества“, казва Кенан. „Той ясно съзираше опасностите от това нарастващо несъответствие, но тревогата не разклати вярата му в търсенето на истината във всичките ѝ форми, научни и хуманни. Страстно желаше да допринесе за предотвратяване на катастрофата, която грозеше развитието на оръжията за масово поразяване. Движеха го интересите на цялото човечество, но именно като американец, като член на своята национална общност виждаше най-големите възможности за постигане на тези цели. В мрачните дни от началото на петдесетте⁴, когато проблемите го затрупваха отвед и се оказа в плен на своята позиция в центъра на противоречията, му обърнаха внимание на факта, че ще е добре дошъл в поне сто академични центрове по света, и го попитаха дали не е мислил да заживее в чужбина. „По дяволите, обичам тази страна“, отвърна ми с просълзени очи той.“*

РОБЪРТ ОПЕНХАЙМЕР Е ЕНИГМА – теоретичен физик, проявяващ харизмата на велик лидер; естет, култивиращ неясноти⁵. Десетилетия след неговата смърт животът му остава обгърнат от противоречия, митове и тайни. За учени като д-р Хидеки Юкава, първия японски нобелист, Опенхаймер е „символ на трагедията на съвременния ядрен учен“⁶. За либералите той се превръща в най-видния мъченик на маккартизма, символ на предубедената дясна враждебност. За по-

* Кенан е дълбоко развълнуван от категоричната реакция на Опенхаймер. През 2003 г., на партито за стотния му рожден ден, той преразказва историята и този път в неговите собствени очи има сълзи. (Всички бележки под линия – освен изрично отбелязаните – са на авторите. – Б. р.)

литическите си врагове, от друга страна, той е прикрит комунист и доказан лъжец.

Всъщност образът му е изключително човечен, колкото талантлив, толкова и сложен. Едновременно блестящ и наивен, страстен защитник на социалната справедливост и неуморен правителствен съветник, чийто стремеж за овладяване на надпреварата в ядреното въоръжаване му печели могъщи бюрократични врагове. Както казва неговият приятел Раби, „освен че беше много мъдър, той беше понякога и много глупав“⁷.

Физикът Фриймън Дайсън вижда дълбоки и трогателни противоречия в личността на Опенхаймер. Той посвещава живота си на науката и рационалната мисъл, но участва в създаването на геноцидно оръжие. Подобно решение, отбелязва Дайсън, е „чиста проба фаустовска сделка... с чиито последици всички ние, естествено, все още живеем“⁸. Също като Фауст, Опенхаймер се опитва да предоговори сделката и бива наказан за това. Първо ръководи усилията за отприщване на силата на атома, а после се опитва да предупреди сънародниците си за опасностите от него и да ограничи зависимостта на Америка от ядрените оръжия. Тогава властта поставя под въпрос неговата лоялност и го изправя на съд. Някои сравняват публичното унижение с процеса на средновековната църква срещу друг учен, Галилео Галилей, през 1633 г. Други съзират грозния призрак на антисемитизма и си припомнят изпитанието на капитан Алфред Драйфус във Франция през 1894 г.

Но никое от сравненията не ни помага да разберем човека Робърт Опенхаймер, неговите постижения като учен и уникалната роля, която изиграва като архитект на ядрената епоха. Това е историята на неговия живот.